

84(2=632)

Б 127

Владимир
Бабрашев

Җүрегини улуска
Көрүнгедий болзо...

КОНТРОЛЬНЫЙ ЛИСТОК
СРОКОВ ВОЗВРАТА

КНИГА ДОЛЖНА БЫТЬ
ВОЗВРАЩЕНА НЕ ПОЗЖЕ
УКАЗАННОГО ЗДЕСЬ СРОКА

Колич. пред. выдач. _____

3 ТМО Т. 3.600.000 3. 2754—90

-2400-

Владимир
Бабрашев

Үйрөгити улуска
Көрүнгедий болзо...

Горно-Алтайск
1998 г.

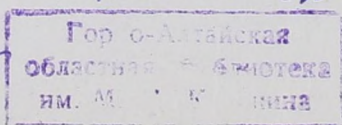
84(2Рос=АНТ)6-5

Б127

А 2400V эн

5-БВВ-ЖУКБ

Бичил ле үлгер, бичил ле көөркий,
Жок јерден табылып ла тур.
Бичилбей ле барзан бу кижинин
Сагыжы карануй, сыны да уур.

Эки бойыс эптү жүрзебис,
Улустын сөзин сөс эдер бе?
Тееркеп чыгарга тенек эмезим,
Бичилип ле тур, тескери ле теппе.

Эмеш-эмеш коркыдып алдын,
Эмди бийин мен болойын.
Көгүске бадышпай чайбалып ла тур,
Көстү кизи мен көрөйин.

Келишпей калганы туура ташталгай,
Јарай түшкени најымды сүүндирзин.
А блааш-тартышту ой болгонун
Чачылып калатан чаазындар ла билзин.

База ла как куру келдим, эне.
Байла, иженгенеер слер, эне:
— Уулым удабас јанып келер,
Улус көрбөгөн сый экелер.

Өскө улыстың балдары јанза,
Оны-мыны экелген турар.
Торко-мандыкты кайдалык, эне,
Тоолу өйдин јазалы ундылар...

Карган үй кижі одын јарган.
Көрбөөчи болуп өтпөдим, эне.
Акчазын јылыйткан кызычак ыйлаган.
Акчамды кысканбай бердим, эне.

Јакшым јеткен улустың алкыжы
Јөөжө болбос билерим, эне.
Је јайналду көстөрдин сүүнгенин көрөргө
Кандый ырыс!..
А бис экү алдырбазыс ине.

Чакыда энчикпей турган аттый,
Чайбалган толкуда кеме жайканат.
Карагай агаштар сууны кечире
Күр чылап, көлөткөзін чачкылайт.

Айдадып ыраактан-ыраактан келеле,
Арыган толку жаратка түртүлет.
Жаңы толкуга катап ла айдадып,
Жараттай таштарды кучактап сүүртелет.

Ийдези бадышпай ийдишкен толкулар
Жажына айрылып браатканын сести не?
Катап бу жерди көрбөзін билеле,
Кайра тартылып, жылыып калды не?

Өткөнин сананзам, бу жүрүмгө
Өөркөп тө жүрзем — ол кару ла ачу.
Келерин сананзам, көксимде жарты жок
Жажытту жалтанчы. Та ненин учун?..

База ла как куру келдим, эне.
Байла, иженгенеер слер, эне:
— Уулым удабас жанып келер,
Улус көрбөгөн сый экелер.

Өскө улыстын балдары жанза,
Оны-мыны экелген турар.
Торко-мандыкты кайдалык, эне,
Тоолу өйдин жазалы ундылар...

Карган үй кижиге одын жарган.
Көрбөөчиге болуп өтпөдүм, эне.
Акчазын жылыткан кызычак ыйлаган.
Акчамды кыскабай бердим, эне.

Жакшым жеткен улустун алкыжы
Жөөжө болбос билерим, эне.
Же жайналду көстөрдүн сүүнгенин көрөргө
Кандый ырыс!..
А бис экү алдырбазыс ине.

Чакыда энчикпей турган аттый,
Чайбалган толкуда кеме жайканат.
Карагай агаштар сууны кечире
Күр чылап, көлөткөзін чачкылайт.

Айдадып ыраактан-ыраактан келеле,
Арыган толку жаратка түртүлет.
Жаңы толкуга катап ла айдадып,
Жараттай таштарды кучактап сүүртелет.

Ийдези бадышпай ийдишкен толкулар
Жажына айрылып браатканын сести не?
Катап бу жерди көрбөзін билеле,
Кайра тартылып, жылыйып калды не?

Өткөнин сананзам, бу жүрүмге
Өөркөп тө жүрзем — ол кару ла ачу.
Келерин сананзам, көксимде жарты жок
Жажытту жалтанчы. Та ненин учун?..

Булуттын јыртыгынан бажын чыгарып,
Ай соныркап јерди ајыктайт.
Тымып калган айылдардын јанында
Тан атту улус шакпырайт.

Адына минген јиитти божотпой,
Карган келин токтобой ыйлайт.
Уулынын будын кучактап алала,
Өксөп оны јайнайт:

«Јүрегим чочып, јаманды сезет,
Балам, айылда артсан кайдар.
Јаңыс сени өлтүрип салза,
Карган эненнин сөөгин кем тудар?»

Оору бойын кату јорыкта
Атка канайда чыдажып жүрерин?
Кемирчек сөөгин катпаган бойын
Эрлердин чыдалын канайда чыдаарын?»

— Ончо эр улус барып јадарда,
Айылда канайып артайын, эне.
Ырыс болуп, јорык келишсе,
Амыр јанып келбей, эне.

— Балам, балам, сөзимди уксан,
Карган меге килезен кайдар.
Улуска адааркап незин баратан,
Албан эмес, барбазан кайдар.

Бараткан бу жол-жорыктын учы
Кан төгүлбей токтобойтон туру.
Сендий ок уулын өлтүрип салза,
Мендий ок эне ыйлайтан туру.

— Айткан сөзигер уккай эдим,
Жонымнын жангын, оны кайдайын.
Оорып өлөлө, сөгүшке калганча
Тискинди салыгар, эне, барайын.

Э-эй! Кем анда, жорт.
Та элес эткен аттардын тибирти
Ырап-ырап тымып калган.
Та жерге көнкөрө жыгылган келин
Өксөп-өксөп узак ыйлаган.

Ак булутты уужай согуп,
Ай оозын жаба тудунган —
Согоон кадалган көксин тудунып.
Јиит жуучыл адынан жыгылган.

Эрлү јорыкка барган улустан
Эбирип кайра кижі јанбады.
Салкын калактап олардын сөөктөрін
Сары тобракка көмүп салды.

Андый болгон деп мениң ле санаам,
Оны көргөн кижі бар эмес.
Өскөзинин көзине өскөзі көрүнер:
Кижі ле кижі түңгей эмес.

Төрөл жерим ады-чуузы жок :

Бүк, арка, меестер.

Не ле жүзүн агаш өзүп жат :

Карагай, кайың, четтер.

Кижки күүнзеп көргөдий эмес —

Бүк, арка, меестер.

Жетпезине үзеери жанмыр жаап жат.

Жаңгыс ла меге жакшы жер.

Кайран жерим, мененг өскө,

Мененг өскө сени кем де сүүбес.

Бүк, арка, меестер.

Анчаны улус көрбөгөн эмес.

КАБАЙ КОЖОН

Туку ла качан оттор өчүп калт,
Улус ончозы уйкуда.
Менин де балам айтканым угуп,
Көзин јумала, уйуктаар.

Ўйукта, балам, уйукта, балам,
Уйукта, балам, уйукта.
Адан јылыйган малын бедреп,
База ла конды тайгада.

Адазы јанза, эрке уулымды
Адына миндирип мантадар.
Менин уулымдый јакшы бала јок,
Балам ыйлабай уйуктаар.

Кару уулына баламнын адазы
Тату балтырган экелер.
Ойоноорго келген айылдаш
балдарды
Балтырганла балам күндүлеер.

Балдар эмди ончозы уйкуда,
Менин де уулым уйуктаар.
Эрке уулымнын санаган адазы
Эртен таң атса ла јанар.

Уйукта, балам, уйукта, балам,
Уйукта, балам, уйукта.
Адан жылыган малын бедреп,
База ла конды тайгада.

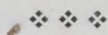

Улустын јакшызы, најы, менин
Уур јолымды канча јенилткен.
Байла, качан да ол төлүүмди
Берип болбозым олорго үзе мен.

Је түнгей ле коногым јеткенче
Кемге де болзо айдар күүним бар:
— Кайда да јүрзем, кандый да јатсам,
Эжигим ачык, кирип барыгар.

Күндүзек ол айыл-јуртымда
Күүнзеген санаазына улус јединзин.
Арып келгени амырап јадып,
Аштап киргени курсагым ичсин.

Өштүүм де киргей менин айлыма
Өч некеерин ундып койорым.
Меге эмес, өскөзине де болзо
Јакшызы јеткенин көрөрим.

Сен, нөкөр, Үйтүшкенде болзон

Энем эшке табарып ийзен.

Ады-жолым мындый дейле,

Менин нөкөрим эдим дезен.

Энем коркышту карганак эди,

Күндүлеер ажын торт таппай

калар,

Та кажы чакта белетеп алган

Аарчы-божозын алдынга салар.

Аш-курсагын амзап отура,

Мени мактазан кирелен эмеш.

— Анайда ла нак жүригер,

балдар —

Үредип баштаза, бу јер эмес.

Је тен бойы коркышту кижі.

Куучын да табар, кокыр да табар.

Энемди өткүре мактап турган јок.

Андый эне база кемде бар?

Аркага кирзем, агаштар унчукпас.
Чүмеркеп эмес — серенип тургулаар.
Кайдан көрөр не кижил ол —
Малта тудунып, агаш та жыгар.

Аспактын коркынчак бүрлери калтырап,
Качарга тургандый, будакта калбандайт.
Көрүк көстөри карарып калган,
Же кижил турганын керекке де албайт.

Агаш кыярап жерге жыгылза,
Чыгара тынып ийетен туру.
Коштой агаштар кайра чарчалып,
Арка күүлей беретен туру.

Же базып келеле, агаш кеспезим,
Мөштин төзине отура тўжерим,
Жабыста будагын эй тартала,
Бүрлерин сыймап, ойной берерим.

Эзин келзе, кайындар шуулажар,
Жайканып, жайканып шыбыштажа
бергилеер.

Көрүп ийген улус болгылап,
Мөшлө ойноп отуры — дешкилеер.

Тенгеринин түби тежилген болбой,
Јааш токтобос канайып барды бу.
Айылдардын ортозынча базарга да болбос
Балкаш деп неме коркышту болды бу.

Је анча кирени көрбөгөн эмес,
Балкашка кирерге албан эди.
Кодырман-сырадан тудунып-тудунып,
Өлөңдү јерле база ла берди.

Өлөңнин ортозынан көрүнбес суучагыс
Көпчип чыгарда та канча айры.
Кызат јерде анданган толкунын
Табыжы јаанаган, Кадыннан да ары

Суу шуулап јат, јааш шуулап јат.
Чымыл да јок, томонок то јок.
Көзнөкти ачала, көрүп отурым,
Кижиден болгой тышкары ийт те јок,
Јааш уруп ла јат, уруп ла јат,
Шуулап ла јат.
Быјыл токтоор аайы јок.

Кар јөргөмөштинг уйазы ошкош,
Элбендеп келеле, жүзиме жапшынат,
Черетеп турган туранын ичиндий,
Эрү жерди кунукчыл кажайтат.

Куштар барарда кырлардын үстинче
Бийик учуп өткөн эди.

Каргандар: — кар бачым түшпес —
дешкен.

Канайып мындый эрте кар түшти?

Төндөр каранты, меестер каранты,
Кар шүлү.

Јас келди деп сүүнетен эди.

Мендий кижининг күүни өчөт.

Өзөктинг кары јум ла бойы,

Ол качан кайылар?

Кар кайылар, јол үрелер, балкаш

чейилер.

Ол качан топсыыр?

Сананып отурзан јайга јетире

О, эмди де кандый узак.

Адам эмди башка јуртту.
Мен де бир тушта башка чыгарым.
Бүгүн адама айылдап келгемдий.
Келгей не ол тушта сөөгиме балдарым?

Адама алкыжым айдарга келгем.
Арып-суузап өскө јерге јүреле,
Эски чадыр айылга киргем,
Эжиги ачык турганын көрөлө.

Эпши јанында карган үй кижии
Отты ајыктап, јангыскан отурган.
Чыккан-өскөн јеримди, сөөгимди,
Слердин ле энемнинг адаарды сураган.

Айдып бергем ончозын карганга.
Көөркийдин јүзи кенейте јарыган...
Јанартыкка јөлөгөн тегерик столын
Алдыма тургузып, курсагын урган.

Карган үй кижии, јылдар да өтсө,
Ундыбайтыр слердин болужаар эмдиге.
Јажына сүүндирип койорго
Кандый ас керек эмтир кижиге.

Куучындаган меге карган үй кижі:
— Күстин калганчы күндери турган.
Түни-түжі иш — аш кезип, аш согор...
Јуунатпаган, бугулда өлөң арткан.

Балдар оок. Анкам аскан.
Кайран эжим јуудан јанбаган.
Адаңа өлгөнчө алкыжым айдарым,
Өлөңим көөркий обоолоп салган...

Ак сагышту көөркий болгон,
Ак-јарыкка кандый ас јүрди не?
Оноң улу тынала айткан:
— Балдары кандый јүрүмдү болгой не?

Слер эмди, ада, башка јуртту.
Мен де бир тушта башка чыгарым.
Бүгүн слерге айылдап келгемдй.
Келгей не ол тушта сөөгиме балдарым?

АЙДЫ СӨСТӨГӨНИ

Жаңыскан жүрөргө белен деп пе, уул?

Мен айды жөптөйдим:

Сен жаңыскан, мен жаңыскан

Кабыжып алалык.

Же онызы унчукпайт.

Сындагы маннын ары жанында

Саргарып калган, кунугып калган

Туруп ла јат, туруп ла јат.

Та кемди сакып јат, та нени сакып јат?

Тидинбей турган болорбо деп,

Мен ого жууктай барадым.

Же базып ла ийзем, ол ырай берет.

Коркып туратан та кандый?

Же катап күнде энгир ле кирзе,

Мендий кижиде амыр да јок,

олут та јок.

Сындагы маннын ары жанына

Ай једип келет.

Та кемди сакып јат, та нени сакып јат,

Та неге келет?

Ол өзөктин ичи жыбар ла жыбар,
Ол өзөктин ичи жаантайын каранты.
Ол жерде улус база журтап жат.
Ол жердин агажы ылгый ла тыт.

Эт-кан жок кайын бу соокко
чыдашпас та болор,
Айла ол көөркийди, мында
көрөргө дө жок.
Бийиктей сындарда карарган мөштөр
болбайсын,
Өскө ол ташта өзүп чыдажар агаш жок.

Та кажы алтайда базып жүргенин
Мендий кижин ундып та салат.
Сагыжы бойынын ордында анда жок,
Туду бар эмес — жүрүп ле калат.

Кажатты төмөн — жүгүрүкле,
Кажатты өрө — жүгүрүкле,
Суулу кечүде амырап аларым.
Күн ажарга жеткелек тушта
Жүгүрип, жериме једип барарым.

Өлөнги такталган кажаттын бажында
Одыра-тедире жүгүрип ийерим,
Јериме јеттим деп сүүнгем бойынча,
Та каткырып, та ыйлап ийерим.

Мендеп те турзам, оройтып ла
јадым.

Аамайтып, ачпас эжикти
ачкан турадым.

Кирбес јерге кирген турадым,
Каткыга калыдым, арбышка
турадым.

Тарынып каладым, јарбынып
каладым,

Арбанып турадым,
Је мендеп те турзам,
оройтып ла јадым.

Айды үйдешсе —

калганчызы, байла, мен.

Күнди уткуза —

баштапкызы, байла, мен.

Орой до болзо, ада кижиге,
Топшылайга быяаныс айдалы,
карындаш.

Улјанага быяаныс база айдалы,
Эне кижиге айдалы, карындаш.

Бистер чыккан ол болчок турадан
Эмди такпай да артпаган болор.
Энем бистерди тапкан күндерде
Адам, байла, көөрөгөн лө болор..

Олор экү тушташпаган болзо,
Бистий улустын јыды да јок,
Акам деп меге сен келбес те эдин,
Карындаш деп сени айдарым да
јок.

Менен кайкал ырысту болуп,
Омок ло јүр, кунукпа, карындаш.
Сананган санаанга јединип ле јүр.
База нени күүнзейин, карындаш.

Јоннон талдап алатан үйин
Кизи кылыкту болзын, карындаш.
Канча бала азырайтан эдин
Сендий ок керсү болзын,
карындаш.

Аргалу да јатсан, кайда да јүрзен,
Төрөл јеринди ундыба, карындаш.
Аданнын сөөги мында јуулган.
Өлөр лө күүним јок, карындаш.

Арткан јүрүмим та канча
кирези —
Јүрер, јүрер, јүрер күүним бар.
Је јакшы акагнын түнгей ле бир
күн
Кереес тыны кыйылып ок калар.

Је не де болзо, ада кижиге,
Топшылайга быяаныс база айдалы,
карындаш.
Улјанага быяаныс айдалы,
Эне кижиге айдалы, карындаш.

Бу ла тенек сагыжымнан артык
Учурлу деген сөс мында ла жок.
Энеден чыккан төртүдөн өскө
Бабраштар база кайда да жок.
Тыным кыйылган, межикте жатсам,
Ийнимнен силкип, сен ыйлаарын,
байла,
Сен ыйлаарын, байла, карындаш,
карындаш.
Je мен өрө туруп болбозым.
Качан да өрө туруп болбозым,
Өрө туруп болбозым, карындаш.

Бу ла јуукта тенек уулчагаш
Качан ок барып эр једип калган.
Јүзи-бажына чырыш киреле,
Түк-сагалы туй өзүп калган.

Бу жылдардын өдүп јатканын —
Мынайып турала, өлөр деп табар.
Ол јеткерин сакыдат эмеш пе?
Једип келгени көрүнбей де калар.

Тонг ло мындый болбогон эдим,
Калапту жүрегим не өлү-өлү.
Бойыма онызы билдирбей де турза,
Карып баштап јатканым ба бу?

Айдын түнде көрмөстөр уйку јок.
Көкиир тужында көөрөгөн ок болгон.
Јада түшкедий јалангы көрүнзе,
Кижини көндүре бастырбас ок болгон.

Керек те јок тургулап јаткан
Алтай кырлардын бүдүжин не дейин.
Олордон ненин укаазын угарын,
Бойымнын кылыгым — оны не дейин.

Өлөтөн күнин күнүн ле күнүн
Кем онызын сананып жүрү деер.
Je ол көөркийди тайылды ба дезенг,
Ундылган бажында једип ле келер.

Эмди өлөргө эрте ле арай.
Эдейин деген ижим де бар.
Мунг көөркийди сүүндиргөдий эркем
Кара јерге тегине барар.

Бу жарыкта, незин жажыرار,
Кижн база не ле болгон.
Кыстарды да сүүген, келндер де
болгон.
Ол калыкка мен кару ок болгом.

Бу жарыкка, төгүн эмес,
Кем де кижн канайда ла жүрген.
Жакшы айттырган, жаман айттырган,
Жаакка алакан-жудрук та тийген.

Тынду кижн канайда ла жүрбей:
Унчукпай да жүрер, куучынчы да болор.
Карыккан тужын ундып ийеле,
Каткыرار тужында каткычы да болор.

Изүден жажынар јери јок јуртымда
Тынду кижии та бар, та јок.
Чымылда мантаган бозудан өскө,
Учуп јүрген карлагаш та јок.

Jaан улус таппаган сөсти,
Jаш бала мен нени айдайын?
Кейтигип, көөрөп, ыйлап та болзо,
Келишкен жүрүмди түгезип салайын.

Түш јеримде та кажы алтайда,
Та нени анда эдип турадым.
Та кайдаар, та кайдаар бараткан эмтирис,
Та не улуска туштап турадым.

Түженип јатсам, Алтайда ла ошкош.
Је кандый јерде — таныбай турадым.
Түженип јатсам, сен кожо ошкожын,
Сениле та не тартыжып турадым.

Сен ол ло бойын: эрмек ле айтсам,
База ла кыйыжып турган та кандый.
Сени јөпкө кийдирер аайым јок.
Мен ол ло бойым кыйналгам та кандый,

Ойгонып келзем, орында јадырым
(Ойгонгон кижии а кайда јадар).
Тегин де кайдайын деп жүрген кижиге
Ого јүк онызы түжелбезе кайдар.

Ойгонып келзем, јаш пөтүктер
Јаандарын ээчиде кыйгы салгылайт.
Тирү албанла үн чыгарып,
Торт ло чек көдөндөри јарылат.

Тышкары чыксам, јер јангы ла јарып,
Јангы ла јарып турган эмтир.
Энгирде бүркү күн бүркү ле бойы,
Айазып ла турган аайы јок эмтир.

Санаама кирген ол јеримде
Ай чалыган, күн чалыган.
Кенейте булуттын түби түшкендий.
Тынып та болбос јанмырлар да јааган.

Санаама кирген ол јеримде
Сагыжым салган кыстар да бар.
Олор мени сананат та јок,
Оны мында кемнен угар?

Санаама кирген ол јеримде
Кижии көргөдий кайкал да јок.
Энем ле анда кара јангыскан
Тынду-канду отуры та јок?

Ол алтайды ундып саларга
Кайда да јүрүп, узаган эмес.
Ундып салдым деп кылынып ийерге
Кижинин эмди таланты да јетпес.

Будакта уйазын таштап ийеле,
Бүрлер та кайдаар жүргүлей берген.
Көчүне берген улустын журтынды,
Күски аркада тымык ла ээн.

Нени де керексйбей јада бергендй,
Јеримнин бүдүжин... Ондоор аайым јок.
Кедери кырда кар боро
кускундй —
Оноор ло көрөр күүним јок.

Наталья Гончарова болгон.
Онон Пушкина.
Мен база бир Натальяга жүргем,
Бабрашева болорго жөпсинет пе деп.
Болбой салган.

Бу жарыкка базып жүргеним
Кандый улустың кинчеги болды не?
Адам Топшылай бурулу болордон...
Слер айдарда база, эне.

Адым озо мантаар ла мантаар,
Онон тӧнди ӧрӧ јелер.
Онон озогы чакыга токтоор,
А токтоор јерин ол бойы билер.

Тӱнин анда тен канча да кир —
Бараткан јолым тӱнгей ле јарт.
Эштек те болзо, ат не, ат.
Јойудан кайкал — мантап ла јат.

Каткым келген: мен једип келгем,
Ол кыс јок.
Ыйым келген: мен јана бергем,
Ол кыс јок.

Бажымда чачымнын каразы да бар,
Каразы да бар, агы да бар.
Карып ла жадын, өрөкөн дешкен,
Бу бистинг улус нени ле табар.

Айылдардын ортозынча эдреп,
балкаш тескенче

Арканы керип, тенип жүрзе торт.

Аркада жүрзөң не ле туштаар:

Жарымы каштак кызылгат та бар,

Тергөдүй болзон, мешке де бар.

Ол ашты тен таарлап та тер.

Өлөңди ле ача тарт — мешке,

Аспакты эбире мешке,

Кайыңды эбире мешке,

Качан ок эдегим толо берт.

Өлөңди ле ача тарт — мешке.

Кайыңды эбире мешке,

Аспакты эбире мешке,

Терип ле жадым, терип ле жадым.

Өрөкөн мешкенин адын да билбес,

Та жиир мешке, та жибес мешке.

Адам мешке жиген эмес.

Андаар дөзе ол барар эди,

Мешке дөзе түкүрер эди,

Бойун ла ары тыгын дөер эди.

Улустын эмеш чабылган өлөңи

Жерге кирип, жыдып баштаган.

Тилдү ле кижини жутты каргаган,

А мендиги кижини мешкелеп сайраган.

Түнүктерден көгөрүп түдек чөйилет.
Күн жаркыны чайбалып јерге төгүлет
Бугул тарткан уулчактар аттар туткулайт,
Јаланнан айылдар дөөн мангла јангылайт.

Көлөткөдөн чыккылап, кырлар керилет,
Орой турган улустый, күнди көргүлейт.
Учкашту, јойу улус ишке баргылайт.
Ээнзирей берген јуртта табыш јылылат.

Айылчы улус јанар — дешкилейт.
Айылдаган, јүрген. Болор — дешкилейт.
Јуртту улус мендебей кайдар,
Мендий кижі та канайдар?

Айылчы улус мендий ле јииттер.
Јерине, байла, эртен ок једер.
Анда бир карган келинге түшкүлеер,
Јүрдис,көрдис, кем јок дешкилеер.
Андагы улус меге јуук төрөөндөр.
Карган келин ол энем болор.

Ўүремди: — Базып жүрелик — дегем.
— Бойың ла ары базып жүр — деген.
Ўүремди: — Сен кандый кедер — дегем.
— Јакшызын барып табал — деген.
Ўүреме: — Айдарда, јанадым — дегем.
— Јанзан: ары, керек пе — деген.
Ўүреме: — Јакшы конуп ал — дегем.
— Конорын сененг сурайын — деген.
Каткыра салала, базып ла ийгем.
Кийнимненг ары — «фи» деген.

Кедер үүрезин сөстөп болбой,
Уулдар эмди де кыйналбай кайдар.
Чат аргазын таппай салала,
Айса ачууркап, мынайда да айдар.

Азыраган ийдиндий болорым дегем,
Сүреен уккур болорым дегем.
Мактулу күйү болорым дегем,
Ада-энене јараарым дегем.

Сен јогынан, көөркий дегем,
Менде не јүрүм? Килезен дегем.
Айткан сөзимде меке јок дегем,
Акту күүним, бүтсен дегем.

Үүрем, байла, айткан сөзимди
Јарт ла, байла, ойын деп уккан.
А мендий кижі — канайып ыйлазын!
Канайдар база — кокырлап баштаган.

Ўйим айткан: — Папазы, — деген. —
Сени база төгүн дебесим — деген. —
Кандый да билинбес эзирик болзон,
Койныннан чыгып, барбазым — деген. —
Керде-марда ўйден де чыксан,
Јангыс ла сени сакыырым — деген. —
Сенен өскө кемизи де келзе,
Эжигим ологро ачпазым — деген.
Нени айдайын? — Је ле — дегем —
Је ле — дегем. — Көрөрим — дегем.

Өлгөн кижиге ого не болзын,
Кара јерге көмүлип ле калгай.
Кородойтон беи, каткыратан беи,
Јүрген улус жүрүп ле јаткай.

Качан бирде бу да кижии
Сирейе каткан — межикте јадар.
Тегин күнде көрүнбейтен улус —
Арткан-калган төрөөндөр јуулар.

Өлгөн кижии өлгөн лө болгой,
Тирилип келетен јангы бар эмес.
Төрөөн-туганның кайкалы да бол,
Јакшы болзын деп колын да бербес.

...Нөкөр уулдар камыкты кайкадып,
Баш јымыраар үлгерлер чийер.
Олорло кожо көөрөгөдий ле эр
Јердин алдында курттарга јидирер.

Јүрүм андый деп, салым андый деп,
Улус анда тен нени де айтса,
Јердин алдында нени де билбей
Чирип јадарга коркышту ла база.

Менин үйим коркышту ла кижиге,
Кижиге кичинек олут та бербес.
Төөдий эр отуры ла дегей,
Өгөөним эмеш амыралгай дебес.

Сөзин укканча, укпазан торт.
Чыдашкадый болзон келип отур.
Малта ба, айрууш па капкан ла јерде
Јаландай берзен — амыр.

Јанып келеле, энтерген ле болуп,
Отурып эмеш чөрчөктө дө — кем јок.
Тепшиде эттин чонгын талдап ји,
Үйимдий кижиде ол тушта ла үн јок.

Балдар мени таада дежерге
Эмди де узак, узак, узак.
Жангы ла жуукта кижиге алгам,
Үйүм баштапкы катап курсак.

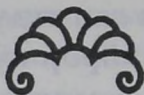
Сүүнетен күндер күнүн ле эмес,
Күнүн ле эмес, је көп лө болзын,
Ачузы јокко јүрүм болзын ба,
Је андый неме ас ла болзын.

Бу күндүү жок ишти тайайын калак,
Улусты канчазын каткыртатан эдим.
Кайкал да деген үлгерим болзо,
Кемди көөрөдип, көкидетен эди.

Уйлар кабырзанг акчазы да көп,
Уйлар ок кабырзанг күндүү келер.
Иштенкей — дешкилеп макка турарым,
Иштенкей — дешкилеп орден берер.

Бу Муза, көрмөс, куртту ла неме.
Кейи тутса тен нени ле табар.
Якшы ла жүрген кижини де барып,
Табарган сонгында эдредип салар.

Куру кей немеге бүт сен ого,
Көрмөзинг кезикте тен өчөп тийижер.
Je бистин улус оны ондогон,
Колго кирген, быжу ла дежер.

Бу ла кижн — кандый кыртышту —
Бирди ле тапса сап тудунган.
Ол Муза мени көрөр күүни јок,
Сүүбей јат деп, калактап ла турган.

ЈИИТ КЛАССИКТИҢ КОМЫДАЛЫ

Өлгөнчө, байла, эмди бу ла болор:
Кийими керек, курсагы керек.
Ач көс деп мени кемизи айтсын,
Је нени ле тутсан, үзе ле керек.

Ижи де мынын көндүкпей ле барды,
Онызы келишпес, мынызы келишпес.
Улустын учы ла болор күүним јок.
Айса, кижинин таланты јетпес.

Та бу ишке чыдашпазым дейле,
Кандый бир јенгил иш бедрејтен.
Аайлабай да бардым, та нени эдетен:
Та үлгер чийетен, та акча иштейтен.

Колды суй салып база бергежин,
Улус көрзө, та не деп айдар?
Је анча кирези айттырбаган эмес,
Бу кижинин бойында да бар.

Анайда јүрбей, мынайда јүрүм деп,
Анайда сананар, мынайда сананар.
Мендий јүдек бараксан болзын,
Ол сагыштан тен баш айланар.

Окшогом, окшогом, окшогом,
Кандый ас, кандый ас.
Бу келинди таштайла барза,
Бистинг айыл өскөзиле, байла,
жарашпас.

Улус айдышса, талантту ла дежер,
Je онын да барын канча кире деер.
Кайкал талант слерде ле болбой,
Менийи, байла, бойыма ла өй.

Јүрегим улуска көрүнгедий болзо,
Жилик жок кижини коркыыр да болор.
Бу мында узак жүрүм жок эмтир,
Кижини болбос — дешкилеер болор.

Ондойго жүрөт, бир кыска туштап,
Жүрегимнин жарымы артып калды.
Жаткан жерим Үйтүшкен де болзо,
Жанар да күүнүм келбей барды.

Болчойгон кеен эмчеги эмес,
Кайкап көргөдүй бүдүжү эмес,
Сыймай соккодуй буттары эмес,
Сөс табарга тен кижини эмес.

...Кайдан көрөр, айса, бир тушта
Кажы бирүзү меге күйүнер.
Неменин аайын ондобос бойына
Бу да сүүжүм жаан көрүнер.

Кем де, байла, куучын башталза,
Чыдажып болбой мактанып ийер:
— Jүргенче жүрдим, је эмдиге јетире
Адым јаман адалбаган — деер.
База бирүзи тенекти кайкадып,
Jөөгөн акча-jөөжөзин чотоор.
База бирүзи көкиген бойынча,
Канча ойношту болгонын тоолор.
Тоодон куру калбаска ол тушта
Мен та нени айткай эдим.
Јакшыркап эмес, незин јажырар,
Јарт ла мынайда айдар эдим:
«Канча келинге сагыжым да салзам,
Бирүзи де мени сүүбеген — деер эдим. —
Бойымды јакшы кижиде деп бодогом —
Је бирүзи де анайда айтпаган» —
деер эдим.

Эрине таштаткан омок келин
Та ойноп айткан, та чын.
Журтту улустың анда не болгон
Кем оны билзин.

— Кайда барар, кайда барар,
Катап меге келбей.
Канча керек жожуп алгай,
Канча керек жүргей.

Санаа кирзе, бодоноор болбой.
Орой болбозын — деген. —
Жаш кадытты мени оны
Неме адар — деген. —

Жакшы кадыт бедреп барган.
Барган болзо — баргай.
Баргай ары, ыйлаар эдим,
Оны ла мында таппай.

Эрине таштаткан омок келин
Та ойноп айткан, та чын.
Журтту улустың анда не болгон.
Кем оны билзин.

Канча келинге көс-баш јок сагыжым
салбагам.

Карангуй толыкта оморды кыстап
ийерге

Тидинбейтен кыйын билбедим.

Је сени сананып, эрдинге эрдим де јаба
тударга

Јүрегим барынбас болор деп кыйналып
јүредим.

Каткырып, кокырлап отурган бойымды
Күйүнип туру деп, кемизи бодоор.
Бир-эки жылдан институт божотсом,
Андый ок ромбик менде де болор.

Чүмеркеп жүрген бүдүжин дешпегер,
Анайда кылынып базар чагым жок.
Андый немеге кемизи таптырбас,
Мендий кижичыдажар та жок.

Айтпайын дезен база коркышту —
Көгүсте оны токтодып та болбос.
Бу жүрүм деп неме та канча кубулат,
Мендий ле неме оны оңдобос.

Тынып та болбос макка да турза,
Серемжилү немени тайар ба оны.
Улус кезикте тен анаар ла мактаар —
Чынын-төгүнин оңдо оны.

Эр ле болуп сидендеп жүреле —
Көөрөбөс кижини кайдан көрдигер? —
Керек эткендий отура түшкен —
Кирер јерин таппай жүрү эр.

Јүрейин дезен — жүрүми келишпес,
Чийейин дезен — үлгери бичилбес.
Мыны ла өдө конгон сонгында,
Мендий кижичыдажар де өлбөс.

БАШТАГЫМ ТУТКАН

Улус мени сайыркак дешкен,
Кижиле эзендешпес болдыҥ дешкен.
Өчөшкөндө үезинен эзен сурагам,
Кезиги мени билбезим дешкен.

Алдык та дешсе, көрүп жүргөмдө —
Тоомжылу кижича качан болорым.
Јаан јамылу болор эмеzim,
Јаан ла болзо, поэт болорым.

Орус албаты журтаган јерде
Менен өскө алтай кижі јок.
Кайда да анда эрим жүрү деп,
Сенин, байла, санаанда да јок.

Уулын ыйлабай уйуктап јадарда,
Сен де база уйкуда болорын.
Айса барып... Чыгар ла сенен,
Је нени де этсен мен кайдан көрөрим.

Ончо немени түптей билетен,
Ойгор көгүстү судурчы эмезим.
Ырыс ла ырыс, ырыс дешкилейт,
А не ол андый, эмдиге билбезим.

Алтайды бир эдип эбирип келген
Мен азийгы ла бойым јошкын.
Бабраштын тоозын көптөдөр дейле,
Кижиге алдым. Ол ло солун.

Көөрөдип, көкиткен струндар кирези
Эрмекти кижичанайып айдар.
Нөкөрүм кирези гитара согуп,
Ойноп билетен болзом кайдар.

Көгүсте барын чыгара айдарга,
Сөс бедреп кыйналбас та эдим.
Үнгүр струндарды чертип-чертип,
Канайда керек ойноор эдим.

Бойдонг кыстар мени ле көрзө,
Үйде отуруп болбос эди.
Тонг жанымга жууктаарга болбой,
Эбире-эбире баскылаар эди.

Јүрегим сыстаза өткүн струндар
Эригип жайнулу үндөнер эди
Сөдөндөп чыксам уккур струндар
Күркүрөп, көөрөп, көкиир эди.

Үлгөр бичиир, гитара ойноор,
Ононг калза, кожондоп баштаар.
Үч кижиге жеткедүй макты
Жангыс кижичанайып алар?

Биске де эмеш арттырзан, нөкөр.
Көпти сененг канайып сурайын,
Гитаран тажыыр адьютант болойын.
Меге, нажы, ол до болор.

Алтай албатым, ас албатым,
Нак ла болуп, өмөркөжип жүрели.
Бар немени незин кысканар,
Бар немени үлежип ийели.

Ол кыс туштаган. «Айылда» — деген.
«Четперт» — дееримде. «Табылар» —
деген.

Сен де болзо, мойножор бедин?
Ижим де таштап, айылдай бергем.

Көөрөмим эмди ундылып калган,
Жарыкта жаңыс сен деп айтпазым.
Бу айылга мен күүнзеп киретем,
Бүгүн мында отурып болбойдым.

Бу жажына нени ле көргөм,
Эмди де база көрүп ок жүрүм.
Мени эр эдип алган келинди
Сен, История, ундыба, күрүм.

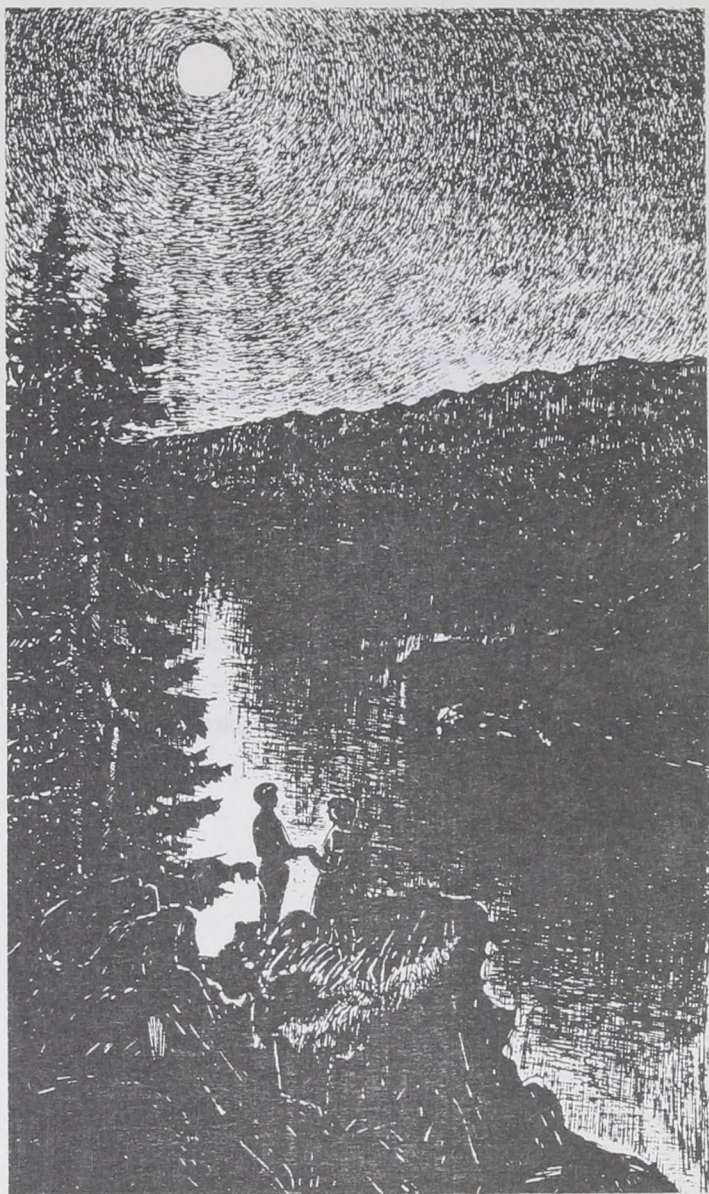

Бу жүрек деп неме не ле болгон:
Якшы сөстөн сүүнген бойынча,
Токтоп болбой, тастандап чыгатын.
Тенек немеге ого көп керек пе?
Бу жүрек деп неме нени ле көргөн:
Алары да жок айттырып алала,
Jүк арайдан ондонып алатан.
Янгыс немеге ого көп керек пе?
Тургаксып, тургаксып согулып ла јат,
Je ле деген эрди јангыскан
Канчазын база көөрөдип жүрзин.
Онын да, байла, чинези чыккан.
Көөркий өрө јүс көрөр та јок?
Айса бијелеп, секирип турала,
Узак эмес — јап ла этсе,
Табыжы јажына јылыйып калар ба?

Канчын ла јиит киреме јеттим.
Јүрүмим, байла, эмди де бар.
Бала тужымды эске алынып,
Мемуар да бичип баштаза јараар.

Кыс ла болзо, ээчий бергедий,
Куртту бойымды, је не деп айдар.
Јазап сананып, бедренип көрзө,
Сүүгедий кебер үйимде де бар.

Завклуб болгом, эмди лесоруб
Зато акчаны жүстеп аларым.
Кыстарга алтын жүстүктөр сыйлаарым,
Бойыма тере тон садып аларым.

Эрдин сагыш база жаан ла болгон.
Төгүне, тогүне көөрөгөн болзо — ол.
Акча жүзин эмдиге көрбөгөн,
Эки ай ашты. Баш ла бол.

Не жүзүн албаты мында жок:
Кижик кылыкту орузун да бар.
Бөрү ошкош алтайын да бар,
Унчукпай отурзан, жара да тартар.
Ончозы ла эдер, ончозы ла тудар —
Жаңгыс ла иш көндүгип турган жок.

Же андый немеге санааркап отурум,
Чаазында анда база бай бар.
Эрдин бажы эзен тужында
Акча табылбай ол кайда барар.

Ўрелдим ле деп комыдайтан болгом,
Белен ыйлай согуп ийетем.
Эмди та не? Ыйлап та болбос,
Аракы да ичер аргам жок.
Башта анда та канча сагыш,
Көгүстинг ичин көрөр аайы жок.

Мен ле билер тужынан бери
Кайран јерим бу ла бойы.
Бүк, арка, меестер, тенгери,
Болчок тура, коштой айыл.

Тенип жүрзе, акчалу болор деп,
Ботпуш чертип, божодып барадым.
Иш божоордо эрдин сагыш тын —
Эбире базып ајыктап саладым.

Мени бери кыгчырган кижиге жок,
Тегин ле бойым көрөр деп жүргөм.
Кажы чактагы нөкөрлөр дө туштайт,
Олордын мындазын билбей де келгем.

Жангыс жерде токынап болбос
Кижиге, байла, чөрчөккө дө кирер.
Эрдин мынайда базып жүргенин
Эркемен укса, та не деер?

Јап-јаш бойым јамылу кижидий,
Төп бүдүштү незин базайын.
Көп-көп чөрчөктөр билерим,
Слер тындагар, мен айдайын.

Отуруп алып незин ырылар,
Төгүне незин акшыыр?
Чек жарыкка жүрбеген эмес,
Мынча да кире жүргеним жакшы.

Кенейте куучынын не үстин —
деп, менен
Катап-катап соныркап сураба.
Буруунды сезеле, жалынып тургандый,
Бажынды көдүрип, жүзимди караба.

Чочыба, көөркий, сенде буру жок,
Кенейте јерим санаама кирди.
Чеденге коштой өскөн јодро
Көзиме кандый да кару көрүнди.

Чеденге јөлөнип алала бараксан
Чөкөбөй мени сакыганча ошкош.
Төрөл јеримде мен јогына
Јыргалду тойлор болуп јат ошкош...

Күүнимнин бүдерин көрбөс тө болзом,
Сананган санаам ару ла жараш.
Уткуул да айдып, мактанып та ийген,
Коркышту ла дезен, Володя Бабраш.

БИР КЫШ

Поэма

Мөштү-Айры төрөлим эди,
Кайран јеримди јаман айтпагам.
Јурташ улузы көрүнген тушта
Көрбөөчи болуп, кыйып баспагам.

Кунукчыл кышкы түндерди кыскартып,
Соодогон айас чийгеним эди.
Көргөним де болзо, је тон өткүрө
Каралап айткан сөзим јок эди.

Мени билетен кандый бир эр,
Мени де јектеер аргалу болбайсын.
Тынду кижиде не јаман јок,
Је онызын айдары айтсын.

Бичилип турганын бичип ле тургам.
Алды-кийнин кем сананды.
Кече энгирде энеме кычырзам,
Энем мени јаба арбады.

Энемнин айткан сөзиле болзо,
Нени де иште — үзези түнгей.
Је чаазын чоокырлап, курсагын
кабынган —
Андый ла неме көрбөдим деген.

Этпес неменин аайы да башка,
Акча эшкенин көрөрүм деген.
Je үлгөр бичип акча иштейле,
Чамча да алып жардыма кийбегем.

Бала да тушта бу ла бойым
Улусты кайкадар сагышту жүрөтөм.
Je нени ле тутсам — ончозы тескери,
Макка чыккан жок, чөпкө түжөтөм.

Je курты кайнаарда — энчикпес ле неме
(Артык сагыш сананбаган эдим).
Кижик макка жединет пе деп,
Бичиле берерде иштенген ле эдим.

Куучыным улуска жарагадый болзо,
Тееркеп баскадый, көөрөгөй эдим.
Жарабады дешсе, ыйлап кайдайын,
Анча кирени көрбөгөн бедим.

Кожуп база нени айдайын,
Жартамалын берип салдым,
Кире сөзүн бичип салдым.
Эмди тындагар, мен баштайын.

Мен жокко жерим кубулды дезем,
Азийгы журтым ол ло бир бойы.
Корогон до жок, кожулган да жок.
Он болчок тура, он болчок айыл.

Көк сүмер туузы сүмери бүдүн,
Булуттын үстин ајыктап туру.
Айуга бу јер келижер эди —
Эбире ле јыш, эбире ле туу.

Бир солун-собыр албаты келзе,
Бу јерди көрүп, карыгар болор.
Је чындап та, тайгадан өскө
Ажарып мынан је нени көрөр.

Толкузы болзо, толголып јадар
Табыжы сенбес талайы да јок.
Эбире базып, јаражын кайкаар
Эдилү-сүрлү јазалы да јок.

Улустын күүнин тен кижии кайкаар,
Бу агаш-таштан та нени тапкан.
Каргандар мында јажына јаткан,
Је мендий ле эр бери не јанган?

Бичикчи болор, үренер ле деп,
Коркышту ла эр, Москвага јеткен.
Үренер тушта сыр манда эди,
Сагыжы јангы бу јуукта кирген.

Үренген јерим Москвада дезен,
Улустын көзи торт ајак ошкош.
Јаан јерде жүрүп үренген кижии
Коркышту ла деп бодогон ошкош.

Үч жылга улай Москвада жүргөм.
Жок, мендий кижиге чыдажар эмес.
Чымалы ошкош албаты болзын...
Бир де жыл болзо, амыраар эмеш.

Јеримнен Москва жүс катап жараш,
Је Мөштү-Айры Москвадан јакшы.
Эх, кайран јерим — ыйлайын та јок? —
Кыштайын бого жүк бу бир кышты.

Албаты-јоны үзези төрөөн,
Төрөөнду кижиге алдырар беде.
Кемизиге мени кыйыктайт эмеш.
Төрөөндөр коомой болотон беде.

Айылдаш эјем тең ачык-јарык,
Кокырлап ийер, каткырып ийер.
Эјемди көрүп, је кандый кижиге
Айылга кирбей көндүрө өдөр.

А Күзен таайым — каткырба, најы —
Сананып жүрзөм, көгүстү ок эр.
Бичикчиге кижиге колына кирзин,
Беш ле сөс айтса, туйуктап келер.

Төгүне ле деп айдыжар болор,
Је бүтпес улус бойлоры келзин.
Билгириң ченеп, как шылаар болзо,
Булгалзан ла чы, је эзен болзын.

Цезарь да турза, сös блаажып албас.
Айла бу жуукта уйадап калтыр.
Пенсия алып, «jo-o белим» ле дейт.
Бүдүжин көрзөн, кем жок, кадык.

Кижининг сызын кемизи билер?
Jaан болзо, айса, тен тышты сүрлү.
Өзөгин барып кодоргон эмес,
Ооружи-сыжи көрүнер туру.

Иженчи женем унчугар эмес.
Уйларын ла саап иштенип жүрет.
Бир жүрүп-жүрүп айдынар болзо,
Эрмегин уксам торт ыйым келет.

Женемнинг айткан сөзиндий сости
Генийден өскө, же кемеер табар.
Шыралап жүрген көөркийди көрүп,
Уйалбай оны кем шоодып айдар.

Бир кезе-быча сös айдып болбос,
Жымжагын онын — торт кижиге эмес.
Эреендү болзо, эби жок дебей,
Барынча ары јарт айдып ийбес.

Бу Бачым јестем јаакташкан тушта
Модорлоп билер өрөкөн болгон.
Анчадан эјем коштолып ийзе,
Куучынын угуп, олардо хоть кон.

Каракыс эјем аргалу болзо,
Јурттагы јанды собырар эди.
Јамыркап жүрген бир кезек уулдар
Јамызын блаадып баскылаар эди.

Кедендеп жүрген бригадир де бол
Эјемнинг јангыс санына турбас.
Эјемдий билер кижини та не
Бу бистин улус јамыга тутпас?

Казанчы јенгем — кирерге кереес,
Баламды ла деер, өрө өт лө деер.
Бар-јогын үзе алдынга чогул,
Чек ондоп-солдоп күндүлей берер.

Кирерге де торт эби јок болды.
Кирбейин дезен эреендү неме.
Аргалу-күчтү төрөөндөр талдап,
Көндүре базап жүрүн бе деер не.

Јенгеме кирзен, ол эмей база —
Отурбас кижки отурып калар.
Јаш балам бар деп мендегей эди,
Онызы јокто канайып чыгар.

Бир комдош сөөкту акам бар эди,
Кайракан эмди уйкуда болор.
Айылга кирбес... Акыр ла уул деп,
Кекенип, тижин тиштенген болор.

Эртен ок кирип, чайлагай база.
Кудайдын кўни жангыс бу эмес.
Акамды дейле, кучактай алзам,
Өкпөзи өчпөй канайтты эмеш.

Тышкары чыгала, тыныжым буулды,
Мындый база болуп ок јат.
Кар јытанат, соок јытанат.
Айы та канайда, канайда чалып јат.

Јалтырап јаткан апагаш кардын
Агы да бар, көги де бар.
Јамандыра да болзо, айдайын дезем,
Уйалбай оны канайып айдар.

Јемирилерге јеткен кажаан-чеденди
Толун айда көрөргө дө јараш.
Мыны көрөлө, торбок болуп,
Тонжулай бербеске, попробуй, чыдаш.

Көпөгөш көлөткө, ак сүт ай.
Өңи сан ла башка, сан башка кар.
Көргөн немени чынынча айткадый
Эрмекти кижии та качан табар?

Је айтпай кайттым. Акама кирзем,
Торт жүзи-бажы жуурылып калган,
Чыгара сүрзе канайдар эдинг?
Јенеме баш бол — токтодып алган.

Акамнын јанын кайдайын билбей :
Төгүне ле де кылынып ийер.
Је эди-каны изиген тушта
Төгүни-чыны билдире берер.

Јееренек, көөркий, сүдинди бүгүн
Энен де көрзө, таныбас болор.
Сүдиннен эткен аш эмди сени
Амзадып ийзе, кустырар болор.

Је улус кем јок ичкилеп ле јат.
Акамды... торт куу каткыда туру.
Карындаш дейле, кучактай алат.
Чугулы айса, кайылган туру.

Акамдый күүнзек, куучынчы киж
Јеримнен эмди табылбас болор.
Түжине кирбес орузын да кел,
Төрөөним дейле, күндүлеер болор.

Куучынчы јенем көзин «тырс» јумган,
Куучындап ла јат, куучындап ла јат.
Та кемге айдат, та нени айдат,
Кезигин, байла, ондобой до јат.

Ўзеери эјем тапту каланы,
«Өдүкке» толо аракы урды.
Кожондоп туруп кубарын берет,
Торт кирер јерим табылбай барды.

Отурган улус эјеме кирзе,
Курсагын аайлап та урар, та јок.
Чек колы-буды мылкылып турган,
Айылда айса изү чай да јок.

А-а, јестем мында көрүнбей турган,
Айылда артып иштенген болор.
Казанды бойы азатан дешкен.
Улустын сөзи, байла, чын болор.

Кудачы јестем ол ло не — иштү,
Бастыра јүзи та балкаш, та көө.
Эјемди байа эзирик дезем,
Айылга јеткен, үйде тен коп-коо.

Курсагын урган, чөөчөйин салган,
Чөгөдөй түжүп, кожондоп турат.
Байагы мылју эјекей деер бе?
Бијелеп туруп, чөөчөйин салат.

Кудачы јестем тен олут та јок:
Турага кирет, тышкары чыгат.
Та нени анда иштенип турган —
Баскындап ла јат, баскындап ла јат.

Айылда јестем иштенип салза,
Кожончы эјем ичери јолду.
Ичпестен анда тен күнүн де ич,
Ижи бар эмес, ого не туду.

Байадан сакып отурган болгом,
Санабай таайым бу јангы јетти.
Эжикти ачып та кирди, та јок —
Кокыры белең — табыжай берди.

— Јанган деп табыш угулган — деди.
— Көрүнбей кайда јүредин — деди.
— Семирип калтыр бу мынын — деди.
— Иштеген эмес, семирбей — деди.

Мойнымнан келип тударда — «јо-јо»,
Мойнымды арай үспеди ошкош.
Төгүне айла карыдым дегей,
Аймаштаар болзо, торт айу ошкош.

Таайыма кирзен, күндүлү ажы
Байагы ла аш-алакчы деер бе?
Аракы јокко күндүлеп салза,
Күндү деп оны айдыжар деер бе?

Јүгүрүк јенем каткырып салып,
Та кайдан-кайдан четперттер табат.
Печкенин ичин сыймаштай соксын —
Бидонды ээчий чөйгөни чыгат.

Санабай таайым азийгы тушта
Аракы деп тын кичеешпес эди.
Айылчы кижии айылга кирзе,
Таппасты тапкан куучынчы эди.

Је эмди көрзөм: болгулап калтыр.
Таайым да түнгей, јенем де түнгей.
Карарган чөөчөй колго ло кирзин,
Көрөргө јетпес тен «кылт» ла эткей.

Киргени де не? Байагы төрөөн
Бир онду-башту эрмеги де јок.
Бери ук дезе, угайын дезен,
Та нени айдат. Угары ла јок.

Санабай таайым отурган јерде
Көнөкөрө түжүп, уйуктай берди.
Ўй улус база чыдамкай ла јон —
Теп-теннен ичкен — бузулган да јок,
Тен эмди де бер — мойношпос эди.

Сыйным эшке јетире базар...
Сыйным јуукта кижиге барган,
Јаш улус эмди ол болбой база —
Кызарып турган, кемзинип турган.

Күйү уул, көөркий, кемзинген бойы
Кийинип алып, тышкары качты.
Орынга јадып амыраар ошкош,
Куучыннан, санаадан торт чагым чыкты.

Эки күнге чыгара айылдап,
Төрөөн-туганды түгестим ошкош.
Тышкары ла тынду неме көрүнбейт:
Улус иштен јанган јок ошкош.

Келиндер эмди уйларын саагылап,
Двордо шакпырап иштенген болор.
Айылга-јуртка токтобос болды деп,
Энем отурып, арбанган болор.

Јалбак-јалбак кар табылу јабызайт,
Јерге ле түжер күүни, байла, јок.
Мынайда ла јааган кардан кунукчыл—
База, байла, не де јок.

Айса, эмеш ичкенимненг оорып,
Мындый кунукчыл база бердим бе?
(Эмеш ичтим деп канайып айдар,
Сыйным куру отурды деер бе?)

Сериген сонгында карыкпайтан болзо,
Кижиге, байла, тен күнүн де ичер.
Јүдеген тужында мынайда айтпайсын.
Калаңгы тужында мындый бедеи эр?

Кейлежип алгадый келинек болзо,
Сагыжым эмеш јарыыр ок эди.
Је ак кышкыда Мөштү-Айрыда
Кыстар кайдан келетен эди.

Јүрек сүүнетен јай ок ине,
Көкип чыгары тен неме беде.
Айбылаган улуска өлөң чабыжып,
Кобы сайын мантадар эдим.

Эх, өлөң чабыш, өлөң чабыш...
Јайгы јуртымнын јыргалду ижи.
Кырларга таңа уйку бербей
Кейтиген өйди бурыган кижии.

Чаап түшкен јолдын бажында
Кокыр-каткылу чөөчөйчи туратан.
Ай сүрлү агаш аякка
Ай чайбалган ажын уратан.

Чалгылу улус кобыны төмөн
Көнү-көнү базып брааткылайт.
Чалынду өлөңди эже тарткылап,
Туура чого таштап салгылайт.

Кайдан анда чалгылар өтпös,
Кайдан анда чагылар мокоо.
Јаный ла соксо — бүдүн бугул,
Эже ле тартса — бүткүл обоо.

Иштеген улус одуга ла јуулза,
Кыстарды ээчип, јаланда калатам.
Чамчама самыннын, сүттин јыды
Өдүп калган өкпөөрип јанатам.

Ол тужында Мөштү-Айрыда
Кыстар кандый көп болгон эди.
Крымга баратан путевка берип,
Сүрген де болзо, барбас эдим.

Бойыстың ла улус: мен, энем,
Кожончы эjem уулчагыла кожо.
Нени эдер? Чайлап отурыс.
Уулчак мениле куучындажар эмес.
Энезининг ле оозын ајыктайт.
Эки келин бала-барка ла дежет,
Уй-мал ла дежет,
Ўй улустың куучыны, байла,
качан да түгенбес.

Солун кижии айылга кирзе,
Мендий кижии та нени эдер?
Эрмек таппай отурар болорым.
Је солун кижии бистинг јерге
Болгобой калала, азып та келбес...

Эдер неменин аайын таппай,
Кыштаарым деп бодой ло алгам.
Кижининг түнде түжине де кирбес
Айылчы келерин билбей де калгам.
Куучынчы јенем айылчы келген деп,

Келип энемди једине берген.
А мендий кижии уккан ла јерде
Өзөк-бууры калтырай берген.
Айылда канайып отура калатан!

Школдо кожо үренген эдис.
Јаанаган сонгында танга баскындап,
Энезине канча арбатпаган эдис.

Кызын бир ары-бери бастырбас,
Је не дебейтен, је не дебейтен.
Эрлерди ээчип јүреле, кадыт,
Анайттын дейтен, мынайттын дейтен.

Келишкен ле сөсти айда салар
Коркышту өрөкөн болгон эди.
Канча катап Кымыска келеле,
Айылдан чыгара сүрдүрген эдим.

Мен үренип јүрер тужымда
Энези көчө берген деп уккам.
Кайда да анда, Ондойдо ло, дешкен.
Кымысты кижиге барган деп уккам.

Каткырарга ла божобос болгон эди.
Эмди торт менен јажы јаан кижидий,
Сен ол ло бойын болтырын деген,
Сынын ла эмеш өзүптир деген.
Тышкары базып јүрелик деген.

Онон келип соок деп тапкан.

Киреек дееримде болбой салган.

— Же бистин айылга бараак — деп
айткам.

— Жангыскан, байла, кунукчыл —
деген,

— Иштү кижки кунугар ба — дегем.

Билбес эмес мактанып ийгем: —

Поэма бичип баштагам — дегем.

— Мындый ла история жетпей жат — дегем.

«Кандый?» — деерде, «любовь» —
дегем.

Каткырар дезем, каткырбай салды,
Jүк ле эмеш күлүмзиренип калды.

— Кижки качан аларын? — деген.

Нени айдайын: Билбезим — дегем.

— Кем де мени сүүбей жат — дегем.

«Таап берейин» — «Тапсан» — дегем.

Јаш ууддар мыны кычырза,

Энчикпей, байла, учын ла көрөр.

Не де болбогон — јартын айдайын —

Бойлоры да бодогой, је не болор?

Тегин де болзо, эр ок эдим.

Кымыс јанар күн бош үрелген.

Огырып-огырып Кымысты ээчиде

Jүгүрип ле калар күүним келген.

Мындый болорын билген болзом,
Бир аай ого торт туштабас эдим,
Бир аай ого торт туштабас та эдим,
Јүре берерде карыкпас та эдим.

Бу менин кылыгым кижии аайлабас,
Кымысты көргөни јаман болды не.
Је Кымыс келерде туштабаган болзо,
Отурып нени тапкай эди не?

Та кандый-мындый Кымыс табылды,
Төгүне акшыырга, байла, болор.
Кымыс анда мени ле таппай,
Мени ле анда сакыган болор.

Кижиге барарда көстү кижии
Јаманын-јакшызын көргөн не, байла.
Эмди барып тен нени де эт —
Не болор деп? Э, јайла.

Јангыскан отурып ол андый болбой,
Эмди ле мында кыстар көрүнзин,
Кымысты сананып отулар деер бе?
Олорды ээчип жүгүре бербезин.

Кымыс ла Кымыс, Кымыс ла Кымыс
Уккан кижии не деп угар.
Өскө куучын табылбас эмес,
Айткадый сөзим эмди де бар.

Алдымда чаазын тууга бодолду
Та кемге јакшы көрүнерге турадым.
(Улус мени бичиичи дебей)
Кемизи мени јакшы айдат деп,
Бойымнын ла тенек сагыжым эмей.

Кереес тыны кыйылгалак тушта
Көптөдө үлгерлер чийер деген не.
Улус чийзе, келижип турарда
Мен болбос канайткан деген не.

Айдар сөзимди айдып ла јадым
Өзөк-буурыма токтодып болбой.
Көгүске оны канайып тудар деп,
Укканы, байла, ондоор ок болбой.

Бойынын жүрүмин улуска куучындап —
Онын јенгил неме, байла, јок.
Нени де айтсам менин табым,
Кожуп та ийзем, кем јок.

Орында јаткан кискени кайкадып,
Кожондоп, кожондоп, кожондоп
отурым.

Куштарга чачкан курсақтың артканын
Боро кушкаштар чокып ийеле,
Бурт эткенин көрүп отурым.

Кайдаар ла көрзөн кар ла кар.
Туранын үсти—кар, обоонун үсти—кар.
Уйлар чеденде, аттар чеденде.
Күни де бүркү — база ла кар жаар.

Пушкин, Есенин, Рубцов жок болзо,
Кижки мында жүүлерден айабас.
Олордын тапкан сөзиндий сөсти
Мендий кижки өлзө дө таппас.

Солун тарый кем жок ло болгон,
Жеримди көрүп, жакшызынып ла тургам.
Сыны-бажым жеңил де болгон,
Мындый болорун ундып та салгам.

Оок-тобырды иштенип ле жүрүп
Ондонып келзен, күн ажып калган.
Улус отторын камызып ийген.
Ол ло — түннн кирип ле калган.

Азыйда мында кандый болды не:
Та мындый ла болгон, та аайлу болгон,
Кемизи оны сананып жүрү деер,
Керектү болор деп кем бодогон.

Үргүлөп туруп сананып тургажын,
Эркемей таадак сагышка кирди.
Коркышту сүмөлү өрөкөн болгон,
Таппазы ла жок карганак эди.

Жакшы ла куучындап отуруп жадала,
Билбей тургандый кижиден сураар.
Күлүмзиренип сенен: — Андый ба?
— Дезе,
Айдар сөзинг табылбай калар.

Адамла экү отурган соңында,
Олор экүнин танга уйку жок.
Бирди ондоп турган немедий
Мендий кижиде база уйку жок.

Танга уйку жок отурды эмеш пе,
Суксура сайылып, уйуктап калбайсын.
Анда эмеш отуруп ийгени
Эмди көпкө бодолгон болбайсын.

Тындаган ла болгом, је эмди келип,
Башта ла неме артканы билдирбейт.
Эмди олордын куучыны башталза,
Мендий кижиде анайда угар бет?

Сонгында адама база бир соот:
«Алтай баатырлар», «Патей» табылган.
Олорды биске кычыртар ла кычыртар,
Мендий кижии учында јалкуурган.

Адам ол бичик кайда ла дезе,
Мендий кижии оорыган болор.
Кыйышпас кижии сыйным көөркийдин
Јаагы ол тушта сыстаган ла болор.

Бала тужынгды сананып отурзан,
Ол жүрүмин тен чөрчөк лө чөрчөк.
Адазы эзен, энези де омок
База не керек? Санааркаар неме јок.

Карындаш улус көөрөп чыгарда,
Куучын эмес куучын болбайсын.
Айткадый эрмек табыла берерде,
Кемизи айтпай отура калзын.

Эзен сурап, колдорын берерде,
Туткан колдоры... та агаш, та темир.
Ўредип ийер деп ала койгожын,
Мендий кижии чыдашпайтан эмтир.

Кичү карындаш та кемди төзөгөн,
Туй өскөн сагалду болды.
Келген, көрүнген, кийинеле барган —
Торт айылга токтобос болды.

Кичү карындаш көп сөс тө айтпас,
Айылдан да чыкпас өрөкөн болды.
Уйларын сугарган, курсагын аскан,
Түүнип те отурза табы болды.

Үренип жүрген улусты оны —
Баратан күнис жетти — дежер.
Јалтырт эдип көрүнип ийеле,
Эзен болзын — жүргүлей ле берер.

Мендий кижининг кылыгын, байла,
Јартамал јогынан ондоп то албас.
Јаңыскан анда јаландап ла жүрер,
Јаманы тутса, үйден де чыкпас.

Мөштү-Айрынынг уулдары мени
Кезикте, байла, айткылап та јат.
Олордын сөзин сөс эдер бе?
Кижі ачынза, нени айтпай јат.

Је бир јуулыжып куучыныс башталза,
Кижі олордын тен нени укпас.
Кыстарлап жүргени, чөөчөйлөп жүргени —
Ончозы чыгар, не де артпас.

Эзирген тушта согужып та ийзе,
Онызы жүрүп, ундылып ла калар.
Согушкан улусты база бир көрзөн,
Арай ла болзо, окшошпой жадар.

Бала жыды эмдиге чыккан жок
Ол калыкты канайдар деер оны.
Бойынын алдына жүргүлөп ле жат.
Чыбыктаар эмезин, жүргей ле ары.

Бир күн база куучыннан ла улам
Мендий кижинин жакшызы туткан.
Тен бойы кем жок эр ине —
Уулдары келип үредер деп тапкан.

Кандый ошкош билееркеп турала,
Уулдарга оозын тундыра айттырган.
Өскөзи оны кайдан ондозын,
Эркежин, көрмөс, коркышту ла салган.

«Уулдарды је көр, үренген-үренген,
Тегин» — дейле, колын жаңыган.
Анайда айдарда мендий кижинин
Айдар сөзи табылбай барган.

Je чын да, ол Эркештин де сөзин
Төгүн деп оны кемизи блаашсын,
Торбок-буканын куйругын толгоорго
Үредү де жок чыдашпай кайтсын.

Та не де база ундылды ла ошкош,
Айдып салар деп санаам бар болгон.
Көдөннөн чыгара агып калган да,
Бистинг айыл ол ло — жаңы ондонгон.

Тилим де, көрмөс, тегин де болзо,
Эптү ле күрүм кабышпай да барды.
Вдохновенье деген орус немези
Мени өскөлөп, эдреп тайылды.

Эмди оны отурып сакып көр:
Та келер немези, та келбес.
Ары ла бир аай божодор дезе,
Кижининг сагыжыла болор эмес.

Катап-катап иш болды бу,
Торт кижининг кыйгазы тудар.
Мынайда иштеп акча эжерден
Кизи удабас шалтан да базар.

Эдер-тудар, энтерер ле болгом,
Эмди келип отура түшкен.
Бар ла кейим божобос деп көргөм..
Је, айса мыны токтодор өй јеткен.

Эрдинг јорык коомойтый берген,
Болбос немени албадап кайдайын?
Је бир ле болгон бу бир немени
Эреендү артканча айдып салайын.

Кече жабыдап төжөктө жатсам,
Күзен таайым «кыш-маш» ла жеткен:
— Кайынду-Бутка эликтер кирген,
Агыртып бер барып, шыйдын ла — деген.

Эжиктен чыккан, жүгүрө берген,
Узаган да жок катап келген.
Та качан журтты эбире соккон,
Та качан барып улусты жууган.

Бир ле түңей албаты болды
(Үренип жүрген уулчактар жанган).
Таайыма не болзын — ол ло керек,
Жаш уулдарды жүгүртип ле ийер.
Мынайда базып келеринг дейле,
Төнөштин төзине отура ла түжер.

Жолой барада таайымнын куучынын!
Адып жүргени — оннон болбайсын,
Эрдийи кирелү ол кайдан болотон.
Таайымды оны тен адам айтсын.

Та он кижиге, та жирме кижиге
Једер јериске једип ле келдис.
Агыртып барары — агыртып барган,
Артканыс тозуулга отуруп ла ийдис.

Арканы агырткан. Неме де жок.
Күзен таайым: — Кем жок ло — деди. —

Бу меести эбирип кел — деп,
Мендий кижини жүгүртип ле ийди.

Меести өрө тайкыла-тайкыла,
Төрт тамандап чыгып ла келдим.
Арка јанын дөөн төмөндөй түжеле,
Кыйгы-кышкылу базып ла ийдим.

Анча-мынча болгон ок болор —
Өзөктө мылтыктар јызырай ла берген.
Солун аннын мўнин ичер деп,
Мендий кижі сүүне ле берген.

Байагы уулдарга јууктап келетсем,
Таайымнын табыжын! — коркый да
бердим.

Уулдарды үредип турган эмтир,
Базып келзем — үстиме ле келди:
— Бу сен эмеш сагышту ба, јок по?
— Не? — дезем, түкүрип салды.

Јастыра агыртып түжүрдин дейле,
Арбаган-арбаган, катап ла тайды.
— Агыртар болзо, агыртар ла — дедим.
Арканы керип база ла бердим.

Ол күн базыт болгон ло база.
Уулчактар учында чек арыган.
База андап жүредим эмеш пе,
Мендий де кижі сөзин айдынган.

Сонгында таайым андаар ла дезе
Мендий кижиги эртеден мойношкон.
Онын арбыжын канчазын угатан,
Болор дейле, базытты токтоткон.

Эмди өскө базыт башталган,
Эрдин жорык торт тыныган .
Үлүш карды ууштап алала,
Оны аяктап, жытап турадым.
Тонг болбозо, чанак жолды кууп,
Көс жеткенче жалаңдап каладым.

Кышкыда соокко көгөрө тонгон
Кайыннын качары кызарып калган,
Карга көмүлген бүктеги жыраалар
Баштарын кардан суургылап алган.

Чечектеп базарга эрте ле арай,
Тегине де басса, база да кем жок.
Көгүске кийген тон чекпен болбайсын,
Бутка сукканы кирза сопок.

Ол жас деп неме коркышту ла база.
Көөркийди оны, же кандый дееринг.
Кайкап көрөр бүдүш жок то болзо,
Солун не, солун.

Баспас та дезен, база береринг.
Камыкты көргөн бистий улусты

Кайкадып аларга база көп лө керек.
Кайкап анда кемизи басты деер,
Энчикпей барган не јаш жүрек.

Јастың адын адаган соңында
Анча кирези ол кайдан болзын.
Оны айдарга кижі јалдаардан...
Мениң куучыным бого токтозын.

Эмеш өзөккө эреендү де болзо,
База бого, је нени кожор.
Јакшы эдер деп өйинен өдөлө,
Мынызы тескери барбазын, болор.

Божодор деп база мендеген де болзом,
Иш божоордо, сүүнип турган јок.
Је бир ле болор деген соңында
Катап оны тудар чагым јок.

Этпести эткен, энтерген ле болуп,
Тегин де сөзим көптөди ошкош.
Улустың сагыжын кайдан көрөйин,
Мен сананзам, болор ло ошкош.

Божогон дезе ондобос эмес,
Онызын, байла, айтпаза да јарт.
Кандый да кайкал чечеркек эр бол
Көөркийдин тил де... база арып јат.

КЕПКЕ БАЗЫЛБАГАН ҮЛГЕРЛЕРДЕН

Алтай тилимле

айтпаган сөзимди,

Артык база кандый

тиле айдар?

ТУРНАЛАР

Көчүнип көндүккен турналар база
Жеримди таштап, түштүк жаар баргылайт.
Көк туулардын ары жанында
Көпөгөш ынаарга көмүлип калгылайт.

Көчүп брааткан олордын кыйгызы
Комудал кожондый өзөккө жайылган.
Энем балдарын үйдежип тургандый,
Куштардын артканын кайкап калгандый.

Өткүлдин жанында эски бут сокы
Өткөн чактардан арткан жаан куштый.
Бажын өрө канкайтып алала,
Куштардан артканын кайкап калгандый.

Сен, Тайгыл, торт ло мен ошкожын,
Сеге јүк ле эрке сөс айдып ий.
Сен сүүнип чек јүүле берерин.
Кыстарга артылган уулдардый,
Кылынбазан, болды не, көөркий.
Сен, Тайгыл, торт ло мен ошкожын.

Јаландап барала, бурылып,
Алдыма не јада түжедин?
Та неге мындый тын көкийдин?
Сен, торт ло мен ошкош тенегин
Је неге мынайып көкүйдин?

Сен јелбер, сен арга јок јобош,
Оромло браатсан көргөни:
— Бу мынын бүдүжин — дешкилейт.
Ах, Тайгыл, улус бис экүни
Та ненин де учун чек сүүбейт.

Калак, мен бурулу болойын,
Аракы ичерге мен сүреен.
Келишсе ле менде кыйыш јок
Онызы блааш-тартыш јок, мен јөп.
Је, а сен?
Сен ийтте, је кандый кинчек бар?
Мен оны чат ондоор аайым јок.

ИНДИЯНЫҢ КОЖОҢЫ

Чыткыдынга сабарын жаба тудала,
Шоодып, каткырып та турзан, кайдайын.
Кожоннын сөстөрүн ондобос то болзом,
Көкүп, кыйналып кожонунг тындайын.

Сенин тилинди мен кайдан билейин,
Ого мени үреткен эмес.

Менин энем су-алтай келин.
Өрөкөн жакшы орустап та билбес.

Кокурла, кожондо ло төрөл тилинге
Көксимде арткан үниннин жаражын.
Жериме жанзам кожондоп жүрерге,
Сөстөрүн канайда үренип алайын.

Жеримде кыстар кожон баштаза,
Өкпөөрип, олардын кожонун угарым.
Жеримнин кожонгы кару да болзо,
Сенин кожонунг ундыбай жүрерим.

Айрылыжып узакка барар тужында
Улу тынып, кунукчыл не көрдин?
Нени айдарга-айдарга турала,
Туура көрөлө айтпай салдын?

Колын жаңып, күлүмзиренип ийеле,
Јүре бердин ыраак-ыраак.
А мен кийингнен чөйилген жолды
Ажыктап арттым узак-узак.

Түйметкен куштардый учуп чыгала,
Тоозын уур кайып, өлөңгө отурган.
Өксөп-өксөп ыйлап калгандый,
Туйгактар тибирти ыраап жылыйган.

Узакка, көөркий, барып жадала,
Јүрегимди сен не сыстаттын?
Нени айдарга-айдарга турала,
Тура көрөлө айтпай салдын?

Бистинг эрмек кандый эди?
Улустын жүрүми ичке ле кирбес.
Ончозынын адын тоолоп келерис
Бир де кижиге жакшы табылбас.

Калыктын кайкалы бис ине деп,
Уйаттын жазында айтпай жадыс.
Жазап сананза: кажы ла кижиге —
Карындаш, нөкөр — нези алакчы?

Сагышту, јакшы кижидезем,
Санаазы тутаксу болгон ло турар.
Чөкөткөн улусты јаман айтпазым —
Сананбас јерден јөмөжөр, болужар.

Кажы чакта јартын билбезим,
(Алтайлар уй минген деп укпагам эдим.)
Чек ле арга табылбай барарда,
Уйды ээртерге келишкен эмтир.

Бараксан бүткен бүдүмин ундыйла,
Атка једерге мантаткан дежет.
Анча-мынча ырабай јадып,
Сүрнүгип суксара сайылган дежет.

Јанып браадала, јебрен модор
Санаама кирерде — каткым келди...
Тенери јылдызы койулып калтыр
Түн ортозы јеткени бу эмтир.

Карыккан күүннен сап тудунып,
Калактап база канчазын жүретен.

Кокурга шылтактай чынды айткам.
Эткен ижимди улус кычырган.
Керектү ле дежет, јакшы ла дежет,
Та чын айдыжат, та өчөп айдыжат.

Мен сени, кожоным бичип ле салдым,
Көксимнинг түбине токтодып болбой.
Укканы, байла, ондоор ок болбой.
Айдар сөзин айттыр ла дешкей.

Көксимде жуулган
кыртышту коронды
Чыгара-чыгара
чачатан болзом.

Улустын бичиген чындык сөзин
Кычырып отура ыйлай бередим.
Je менин «чоокырым» кычырып көрөлө,
Улустын көстөри жашталар ба эди?

Кайкамчылу ла неме, мен өлүп те калзам,
Шырам, сүүнчим артып ла калар.
Мен ок чылап жүрген эмтир деп,
Кемизи-кемизи је түнөй ле айдар.

Айылчы болуп кирип баргадый,
Төрөөн жытту улус мында жок.
Чат болбосто, эмеш билижер
Эрмек уккадый таныш мында жок.

Мындый эрикчил јер көрбөгөм:
Бадыш јаны карануй арка.
Мөш лө чиби. Одош меесте
Кодыр таштар ла суйук жыраа.

Кызат өзөктө үргүлөп калгандый
Шаай турган алаа деремне.
Јеримнинг улузы келер бе бого,
Мойножор ло болор, өлтүрер де дезе.

Кей сөстөрдү туура таштайла,
Адынды адап чөөчөй ичейин.
Тоозы жок күндердин бирүзин де болзо,
Сүүнчилү жүрзин деп мен күүнзейин.

Короп брааткан күн эртенги күниме
Кунукчыл энчизин артырып салгай не?
Айса, бүгүңги амадуум чөкөтпөй
Мени сүүндирип, эртен бүткей не?

Учуп жүрген карлагаш та жок,
Кушкаштар кожонгы база угулбайт.
Кадын бажына түнөп аларга,
Кызыл булуттар табылу баргылайт.

Көгөрип калган кырларга көрөдим,
Олор меге удура көргилейт.
Бой-бойысты аяктап турарга,
Качан да болзо, күүниске тийбейт.

Бу ээн аркада адымды бедиреп,
Чечектер көрөлө, атты ундыдым.
Ажарга жеткен кыссылтым күнге,
Кызарган чечекти айкапта отурым.

Жылдын ла сайын мындый болбайсын,
Чечектер көрөгө кемизи де келбес.
Көрзө дө, көөрөм жок көндүрө өтпайсын.
Анча кирени көрбөгөн эмес.

Мен де мында кезек ле өйгө,
Энир кирзе жана берерим.
Иште кижн божобой жүреле,
Катап бери та качан келерим.

Кыска өйгө кызарган чечек,
Катап келзем онгып калгай не?
Аркада чечектин жаражы сүреен деп,
Куучындап берзем, кемизи бүткей не?

Јааш ла јааш. Түни-түжи шылырт.
Бу сууны кижии аайлар эмес.
Тееркейген кырлар да чаксырайт.
Јаңыс меге јаңмыр чаптык эмес.

Јаа ла, јаа ла — бис экү түңей,
Бисти чек керексибес јерден
Айрылбай, та не оролодыс,
Кедери амыр јүре бербей?

Мындагы улус аяс сакыйт
Јалан суу јерге чык керек јок.
Өскөзин ээчий көргөн кыска,
Мен, Бабрашев, база керек јок.

Аргымак аттын мангын көрөлө,
Өктөм жүрегим көөрөп лө чыкты.
Көкүп, та нени кыйгырып турадым,
Жангыс жерге токунап болбойдым.

Коштой турган жерлежим неге,
Женимнен тартып, та нени айдат.
О кудай сок! Јединип алган
Чочкодый семис адын мактайт.

Көрүшкелек тужында,
Көк тайганын аңы ошкош.
Көрүшкенин кийинде,
Көк торконын јиги ошкош.

Үүремле кожо отурып жадала,
Та не кунукчым тутты болбогой.
Көөрөгөн бойымча, айтпас немени
Айдып салдым ошкош болгобой.

Кискедий јобожып, эрмегим тындаарда,
Окшоп ийеле, тажыткам эдим.
Чечеркеп ле туруп, эдер неменин
Аайын таппай, кыйналган эдим.

Кенейте кунугып, та неге тарынып,
Унчукпай отура берген јогым ба.
Бүдүш-бадыжым үрелип калган,
Соктырган ийттий јанган јогым ба...

Эмдиге јетире кыстарла кожо
Јаактажып та турзам — учы кунукчыл...

Кышкы јуртта энир ле кирзе,
Кижиге аргазын таппай ла турар.
Јанында јаткан ойножы јок болзо,
Каткы эмес. Та кайда барар?

Көөркий, мен бүгүн база ла эзирик
Ўн жок отурбай, ыйла, адыл.
Ачууркап мендөөн незин көрөрин,
Арыган аттый сүреен кунукчыл.

Сенин санаанды мен сезип отурым —
Андый санаалу жангыс сен эмес.
Чөөчөй ичерге Бабраштын уулы
Коркушту деп кем бу жерде билбес.

Көөркий мен бүгүн база ла эзирик,
Ўн жок отурбай, ыйла, адыл.
Бис экүнин жолысты сананзам,
Алдында жүрүмис коркушту кунукчыл.

Бабраштын уулы мынайып ла жүрзе,
Кижиге болотон аайы жок дешкилеер.
Адааным алар деп иженгем үүрем
Улустын сөзүн жарадып жөмөжөр.

— Айдатан сөзинди
Айдынбай не турун?
Андыйда тышкары
Неге кычырдын?

Je не болзо болгой ло,
Адым селт этти —
Көөркийди тутканча
Атка миндирдим.

Тибирттен чочыган
Ийттер үргилейт.
Көжөгөзин ачып
Улус көргилейт.

Je адым, маргышсам,
Салкыннан да артпас.
Кем түнде жүргенин
Улус таныбас.

— Канайып турун? — деп,
Адылба төгүне.
— Түжедим, божот — деп,
Ченешпе тегине.

Жалаңда адымнан
Түжүре калырым.
Сени кол бажына
Кучактап базарым.

Сениң жүүлгегинди — деп,
Эрке айдарын.
Жажыркап бажыңды
Ийниме саларын.

Көзинг кайра көрүп те турзан
Жараш деп сени кем де айтпас.
Мени јектеп тееркеп те турзан,
Сени ээчип бирүзи де баспас.

Бешпелтирде кыстар артпады — деп,
Бабраш комудап јўри дезен —
Актанып айтсам кемизи бўткей не?

Кудалажып јўрген јангыс кызы
Кижиге кача берген дезен —
Комудап айтсан — кемизи бўткей не?

Кызыткан күннен жажырып, кайынгаш
Көлөткөзін төжөп алдыма жайат
Үстиме жабыс энчейип келеле,
Ундылган та нени үзүк жок куучындайт.

Кайыңнын төзінде жаткамдый
Көөркийдин тизезин жастанала жаткам
Колым чөйип, бүрлерге тийгемдий,
Салактаган жымжак чачын сыймагам.

Та јанмыр јааган,
Та күн чалыган
Билбезим оны,
Санаама да кирбейт.

Герой ло болзо,
Бүдүш жок то эрди
Кыстар теп капшай
Талдама уул дежер.

Айдып болбос кыйын,
Айдып болбос шыра,
Ондобой јадым, та нени эдетен.
Катымла кожо меге кунукчыл
Каты јок јажына канайып јүретен.

Эчки тере тон эмтир
Жылузына болуп жабындым.
Эрмектешкен эш эмтир
Эрмегине болуп койдондым.

Кой терези тон эмтир
Жылузына болуп жабындым
Кожондошкон эш эмтир
Кожонгына болуп койдондым.

Клубтын ижин өрө көдүрер,
Кижиге табылбайт деп уккам.
Арлык-берлик сагыш сананбай,
Мени алыгар, мактанбай жадым.

Жоннын бажында турган кижиге,
Коркуп турганын билип отурбай.
Менин ижим жылбай барза,
Жамылу кижиге буруулу болбой.

Мен слерди, уятка салбазым,
Азыйгы кылыгым чек таштаарым.
Ишке келип, кичеенип турарым,
Сөстөн чыкпай, уккур болорым.

Айла, мен кандый да ишти,
Сүреен эпчил, чонг эдетем.
Үйтүшкенде мен блаашта кижиге,
Малта да тутсам, узанып ийетем.

Казан да азып билетен болгом,
Клубтын ижиге — ол иш бедиге?
Слер бойорды, сагышту да дезеер,
Мен де, тонгло тенек эмезим.

Удабас јеристе тенектер јок болор,
Олордын үрени үзүлөр дешкилейт.
Јурт Совет јуунында тенектер јанынан
Аңылу закон-јөп чыгарган дешкилейт.

Канча бар тенектер — ончозы чотолор
Мен Бабрашев база ол тоодо дешкилейт.
Аракы ичирбес, келиндер көргүспес,
Карачы ичинде чедендеер дешкилейт.

Ой-ой-ой, ой-ой-ой өрөги кудайым,
Бу мынан канайда айрылып калайын.
Күндүлү јурт Совет, јаңыннын катузын,
Килезен кайдар, эдренкей бойысты.

Тенек бис јогынан баштаган јоныгар
Кунугып ичтери јыртылып калбас па?
Баштаган јонынга каткы-соот эдели,
Чыгарган јөбинди, мүргүйин, ары эт.

КӨЧҮРИШТЕР

Кайсын Кулиев

Јүрүмди жүрерге жеңил неме деп,
Эмдиге жетире айтпаган эдим.
Көөрөп тө жүргем, ыйлап та жүргем
Эмди де эмеш жүрейин ок дейдим.

Жарыкта жүрген бистердин кезигис
Јүрүмнин катузын сеспейт те болор.
Мөттин татузын кайкабас бойлорын
Чындык сөс оорды кайдан көөрөдөр?

Јүрүмди жүрерге белен дегем,
Јүрүмди жүрер ок керек дегем.
Тирү кижинени ле көрөр,
Ачуга чыдашпай ыйлаар да дегем.

Соокко до тонгом, торолоп то жүргем,
Мынайда жүрүп, не туза — дегем.
Учы-түбин ок көргөй база деп,
Улустан көрүжип, оордон үренгем.

Јотконго, соокко алдырбай жажарган
Чинар агаштын чыдалын кайкайдым.
Јүргенис жүрер ок керек деген
Ойгор улустын сөзин айдадым.

Ырысту-ырысту түш түжелди
Та кажы чактагы уулчак эмтирим
Жайгы јеринде Чегемнинг ичиле
Јүгүрип-јүгүрип бараткан эмтирим.

Јүгүрип бараткан ол омок уулчактан
Бойымды уч-баш ла танып турадым.
Бир јастыра этпеген бойым
Санааркар неме јок јүгүрип барадым.

Ыраакта-ыраакта апагаш кырлар,
Эки јандап кайалар тургылайт.
Ўстимче кайып, кан-кере айланат.
Кайда да јабыста суу табыжайт.

Улустын јакшызын, јаманын ондобос
Кижиле болзо каткырған эмтирим.
Олор до мендөөн каткырып көргүлейт —
Олорго мен јаман эткен эмезим.

Каткырып-каткырып базып барадым,
Јеткер болор деп чочубай да јадым.
Јыдык картошко курсагым болор деп,
Онын амтанын билбей де јадым.

Изү меге тен не де эмес.
Кижиге болзо, удура барадым.
Кайда да анда јаланда ээзинге
Болгон чачымды јайа тудадым.

Кадык ла бойым.Тыныжым да буулбайт
Базып барада жүгүре берем.
Көрбөөчи болуп кылынар аайы јок,
Коркыыр ойиме јеткен јок эмитир.

Улузы тоскон ээн айылдар
Төрөл јеримде база да јок.
Бир тужында андый болор деп,
Кичинек бойымнын санаамда да јок.

Базып бараткан уулчакка удура
Мылтык уулаган кижиге бар эмес.
Өштүзин адарга мылтык тудар деп,
Жүгүрүк бойы база да билбес.

Көк лө тенек, кичинек бойым
Јарлу болорын, байыырын билбезим.
Акту ла јерге акту бойымды
Улус каралап айдарын билбезим.

Түженип јатсам: күн аяс-аяс
Төрөл јеримде жүрген эмитирим.
Ичкери жүрүмде та не болотон
Нени де билбес уулчак эмитирим.

Педучилищенин үренечизи.

Литинституттын студенти.

«Чолмоннын» литвиңчизи.

БАЖАЛЫКТАР

Бичил ле үлгер, бичил ле көөркий	3
База ла как куру келдим, эне.	4
Чакыда энчикпей турган аттый	5
Булуттын жыртыгынан бажын чыгарып	6
Төрөл жерим ады-чуузы жок	9
Кабай кожонг	10
Улустын жакшызы, најы, менинг	12
Сен, нөкөр, Үйтүшкенде болзон	13
Аркага кирзем, агаштар унчукпас.	14
Тенеринин түби тежилген болбой	15
Кар жөргөмөштин уйазы ошкош	16
Төндөр каранты, меестер каранты	17
Адам эмди башка журтту	18
Айды сөстөгөни	21
Ол өзөктин ичи жыбар ла жыбар	22
Мендеп те турзам, оройтып ла жадым	23
Айды үйдешсе — калганчызы, байла, мен	24
Орой до болзо, ада кижиге	25
Бу ла тенек сагымнанг артык	27
Бу ла жуукта тенек уулчагаш	28
Бу жарыкта, незин жажырап	30
Изүден жажынар жери жок журтымда	31
Жаан улус таппаган сөсти	32
Түш жеримде та кажы алтайда	33
Санаама кирген ол жеримде	34
Будакта уйазын таштап ийеле	35
Наталья Гончарова болгон.	36
Бу жарыкка базып жүргеним	37
Адым озо мантаар ла мантаар,	38
Каткым келген: мен једип келгем,	39
Бажымда чачымнын каразы да бар,	40

Айылдардын ортозынча эдреп,	
балкаш тескенче	41
Түнүктөрдөн көгөрип түдөк чөйилет	42
Үүремди: — Базып жүрелик — дегем	43
Кедер үүрезин сөстөп болбой	44
Үйим айткан: — Папазы, — деген	45
Өлгөн кижиге ого не болзын	46
Менин үйим коркышту ла кижиге	47
Уулдар, уулдар	48
Балдар мени таада дежерге	49
Сүүнетен күндөр күнүн ле эмес	50
Бу күндүү жок ишти тайайын калак	51
Бу Муза, көрмөс, куртту ла неме	52
Жиит классиктин комыдалы	53
Окшогом, окшогом, окшогом	54
Улус айдышса, талантту ла дежер	55
Жүрегим улуска көрүнгөдй болзо	56
Кем де, байла, куучын башталза	57
Эрине таштаткан омок келин	58
Канча келинге көс-баш жок сагыжым	
салбагам	59
Каткырып, кокырлап отурган бойымды	60
Чүмеркеп жүргөн бүдүжин дешпегер	61
Улус мени сайыркак дешкен	62
Алдык та дешсе, көрүп жүргөмдө	63
Орус албаты журтаган жерде	64
Ончо немени түптөй билетен	65
Алтайды бир эдип эбирип келген	66
Көөрөдип, көкиткен струндар кирези	67
Алтай албатым, ас албатым	68
Ол кыс туштаган.«Айылда» — деген	69
Көөрөмим эмди ундылып калган	70
Бу жажына нени ле көргөм	71

Бу жүрек деп неме не ле болгон	72
Канчын ла јиит киреме јеттим	73
Кыс ла болзо, ээчий бергедий	75
Завклуб болгом, эмди лесоруб	76
Ўрелдим ле деп комыдайтан болгом	77
Мен ле билер тужынанг бери	78
Тенип жүрзе, акчалу болор деп	79
Јап-јаш бойым јамылу кижидий	80
Отурып алып незин ырылар,	81
Күүнимнинг бүдерин көрбөс тө болзом	82
БИР КЫШ. Поэма	83
Мендий кижининг кылыгын, байла	105
Кепке базылбаган үлгерлерден	112
Алтай тилимле	112
Турналар	113
Сен, Тайгыл, торт ло мен ошкожынг	114
Индиянын кожоңы	115
Карган Тарас уулдарын уткыгандый	116
Айрылыжып узакка барар тужында	117
Бистинг эрмек кандый эди?	118
Сагышту, јакшы кижидезем	119
Кажы чакта јартын билбезим	120
Карыккан күүннен сап тудунып	121
Кокурга шылтактай чынды айткам.	122
Мен сени, кожонгым бичип ле салдым	123
Көксимде јуулган кыртышту коронды	124
Улустын бичиген чындык сөзин	125
Кайкамчылу ла неме, мен өлүп те калзам	126
Айылчы болуп кирип баргадый	127
Кей сөстөрдү туура таштайла,	128
Короп брааткан күн эртенги күниме	129
Учуп жүрген карлагаш та јок	130
Бу ээн аркада адымды бедиреп	131

Jaаш ла jaаш. Түни-түжи шылырт	132
Аргымак аттын манын көрөлө	133
Көрүшкелек тужында	134
Ўүремле кожо отурып жадала	135
Кышкы журтта энир ле кирзе	136
Көөркий, мен бүгүн база ла эзирик	137
Айдатан сөзинди	138
Көзин кайра көрүп те турзан	140
Бешпелтирде кыстар артпады — деп	141
Кызыткан күннен жажырып, кайынаш	143
Та жанмыр жааган	144
Герой ло болзо	145
Айдып болбос кыйын	146
Эчки тере тон эмтир	147
Клубтын ижин өрө көдүрер	148
Удабас жеристе тенектер жок болор	149
Көчүриштер	150
Ырысту-ырысту түш түжелди	151

Бабрашев Владимир Васильевич
МЕРЦАНИЕ ЗВЁЗД ДАЛЕКИХ...

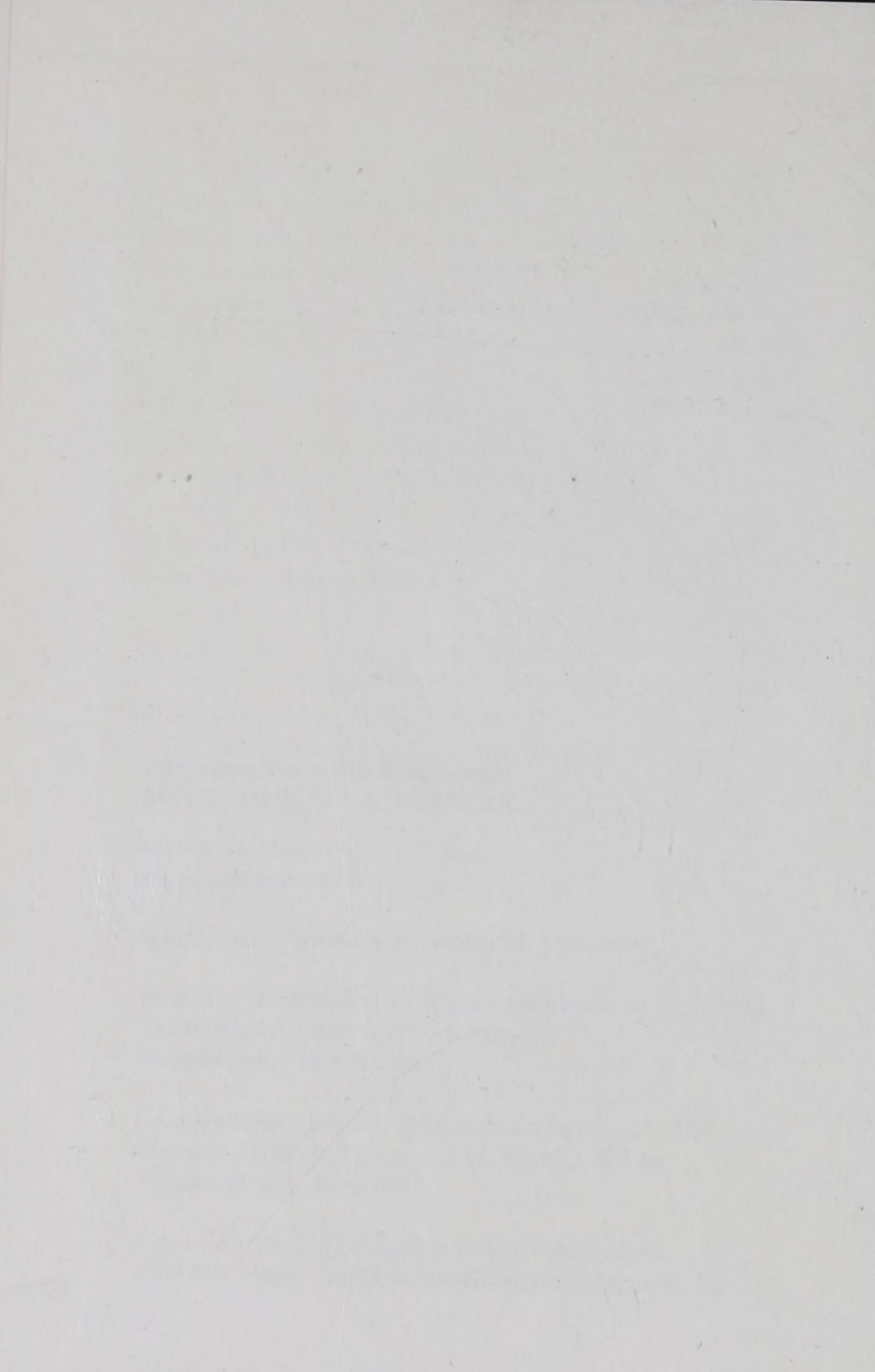
Стихи. Поэма
На алтайском языке

В книге использованы гравюры М. Бабакова.

Редактор *Н. Боделукова*. Художник обложки *Р. Костин*.
Технический редактор *Л. Кользенова*.
Корректор *Е. Бельдекова*.

Сдано в набор 2.11.98. Подписано в печать 21.12.98.
Формат 70х90¹/₃₂. Усл. п. л. 5,84. Уч. изд. л. 3,86.
Тираж 500 экз. Заказ 4911.

Горно-Алтайская республиканская типография,
659700 г. Горно-Алтайск, пр. Коммунистический, 35.

13-00

Владимир Бабрашев Чамал
аймагында Уйтүшкен деп јуртта
1948 јылда чыккан.

Ўлгерлик телкемге школдо
ўренип турарда кирген.

“Алтайдын Чолмоны”
газеттин редакциязында
иштеген.

Москвада М.Горькийдин
адыла адалган Литературный
институтта ўренип, төрөл
јурттына јанып келеделе 28
јажында јеткерден улам
божогон...

